

СТАНОВИЩЕ

на проф. д.п.н. Добринка Тодорина от ЮЗУ „Н. Рилски” – Благоевград
за дисертационен труд на тема: „ Модел за оптимизиране
на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и
литература за началния етап на основната образователна степен ”,
разработен от Рени Илиева Рангелова
за получаване на образователната и научна степен „доктор”
Професионално направление 1.2. Педагогика

Проблемът за съотношението между държавните образователни изисквания за учебно съдържание и оценяването на ученическите постижения, разглеждан в онтодидактически и съответно доцимولوجически план има световни измерения, но в българската образователна система все още не се осигуряват възможности за оптимизиране на това съотношение и в резултат да се определят качествени стандарти за образователното съдържание. В този смисъл разработеният от Рени Рангелова модел за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание (в частност по български език и литература за началния етап на основната образователна степен), съобразно националните специфики на образователния дизайн е навременно явление.

Представеният за рецензиране труд съдържа 200 страници научен текст и 30 страници приложения. Оформен е в увод, три глави, заключение, библиография и приложения. Приложенията съдържат оценъчни карти, таблици, анкетна карта, графики и попълнени 125 броя анкетни карти, поместени в отделно книжно тяло. Библиографията включва 139 литературни източника на кирилица и латиница, както и интернет позиции.

А. Анализ на научните постижения:

I. По избирането и формулирането на темата на дисертацията:

1. Рени Рангелова представя ясно и точно обществената, теоретическата и практическата значимост и актуалност на избора за изследване проблем. Компетентно са изведени аргументите в негова защита (в увода).
2. Темата е дисертационна, предвид мястото ѝ в световното и националното образователно пространство.
3. Формулировката на темата ясно ориентира към спецификата на дисертационния труд и дава точна представа за общата цел на изследването, както и за неговия предмет.

II. По наличието, аргументирането и апробирането на научни идеи, концепции, парадигми:

1. Избраният дедуктивен подход за анализиране на поставения проблем дава възможност за поетапно и постепенно обхващане и изясняване – понятийно, съдържателно и технологично, в необходимия ред от общото към частното на: теоретични аспекти на отношението между стандартите за съдържание и за оценяване (глава първа); технологични и методологически аспекти на процеса за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание (глава втора); верифициране на модела за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература в началния образователен етап (глава трета).
2. Концепцията на дисертационното изследване е представена в пълна адекватност със спецификата на проблема. Има съответствие между формулираните обект, предмет, цел, задачи и хипотеза на изследването (в увода).
3. Рени Рангелова демонстрира необходимата компетентност за теоретичен анализ и синтез, както и за сравнителен анализ на различни авторски подходи относно интерпретацията на основните понятия, които се отнасят както за теорията и методиката на стандартите за учебното съдържание, така и за теорията и методологията на оценъчните стандарти. Прави много добро впечатление познаването на различните интерпретации на понятията, умелото представяне на дискусиите за тях, както и на собствената позиция (в първа глава).
4. Авторката познава в пълнота редица световни модели за реформи, базирани на стандарти. Успешно е и направеното проучване на проблема за съотнасяне на стандарти и оценки в

различни образователни системи. Налице са понятийно-терминологични уточнения за някои противоречиви мнения на различни автори.

5. Силно впечатление прави всеобхватното анализиране на моделите за образователни стандарти на учебно съдържание: по териториален принцип (Америка, Европа, Азия); на основата на резултатите от международното изследване PISA; относно различните разбирания за структурата, съдържанието и ролята на стандартите (в първа глава).
6. В детайли авторката познава стандартизираните модели за определяне на учебното съдържание у нас и в чужбина. Особено пълно е нагледното представяне на пирамидалния модел, в основата на който е конкретната учебна програма по български език и литература за IV клас на началния етап на основната образователна степен, където на върха на пирамидата е измерваният стандарт, типичен за стандартизираното образование. Умело съпоставя подходи, модели, факти. Познава и допълнителните ресурси за езиковото обучение, които се предлагат в различните модели.
7. С основание авторката е категорична, че и в Европа, както и в Америка, решението за образователните стандарти се определя на национално равнище. Тя проявява компетентности и относно начините за оптимизирането на образователните стандарти. Обръща се внимание на прилагането на системния подход при структуриране на стандартите в някои държави.
8. Подобаващо са представени и централизирани модели за определяне на учебното съдържание в редица страни, като авторката демонстрира добри познания относно структурата на програмите, етапите и очакваните резултати. Много точно са изведени някои положителни страни на избрания подход за представяне на очакваните резултати от обучението.
9. Правдиво е обобщението на Рангелова, че „отварянето ни към световния опит не следва да е насочено към отричане на утвърдения български образователен модел, а към запазване на неговата уникалност, изразена в балансираното съчетаване на националните традиции и световните образователни тенденции“.
10. Моделите за изграждане на системи за оценка се представят убедително на основата на познаване на реформите в образованието, оценката на националните стандарти, разнообразните образователни политики и подходи за оценка, националните програми, образователните стандарти, ролята на самооценката. Силно впечатление прави правилната констатация на авторката относно очертаването на световната тенденция за обвързване на резултатите от оценката на национално ниво с възможностите за оптимизиране на учебното съдържание, което всъщност е основна теза на докторантката.
11. Рангелова прави своя коментар и по важния въпрос за критериите за приравняване на стандартите и оценките. Авторката е категорична, че концепцията за „подравняването“ на стандартите и оценките може да бъде приложена и у нас с използването на резултатите от националното външно оценяване в IV клас за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание.
12. Докторант Рени Рангелова тълкува по оригинален начин държавните образователни изисквания за учебното съдържание като своеобразен мост между очакванията на държавата и обществото към образованието и реалностите на педагогическата практика (глава втора).
13. Тя познава главната цел на държавните образователни изисквания и спецификата на държавните образователни стандарти да дефинират учебното съдържание, да отразяват съвременните обществени потребности и да очертават новите тенденции в образованието. Правилно е и твърдението на авторката, че определянето на учебното съдържание в държавните образователни изисквания/стандарти е отправна точка за детайлизирането му чрез учебните програми, учебниците и учебните помагала и служи като ориентир за постигането на крайните цели на образователния процес.
14. Напълно основателно държавните образователни изисквания за учебното съдържание се представят от Рангелова като елемент от цялостната система от държавните образователни изисквания, осигуряващи организацията, управлението и параметрите на образователната среда и се свързват с равнището на постиженията на учениците при завършване на

- образователен етап или степен, като имат решаваща роля за прилагането на всички останали държавни образователни изисквания.
15. С вещина авторката стига до извода, че независимо от същностната цел на ДООИ да декомпозират образователните цели в очаквани резултати, постижими в края на образователния етап, структурните им особености не позволяват да се определи спецификата на отделните образователни етапи. Рангелова смята, че „този пропуск затруднява изграждането на цялостната визия за целите, съдържанието, мястото и ролята на началното училище, като по този начин тушира неговата уникалност“.
 16. Специално място се отделя на характерните особености на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература в началния етап на основното образование. Докторантката познава много добре спецификата им относно обособените ядра, които насочват към комуникативната функция на езика и са ориентир за комуникативноречевата насоченост на обучението.
 17. Докторантката познава нормативните положения в Наредба № 2, 2000 г. и определя точно и ясно как се постигат целите на комуникативната, литературната и социокултурната компетентност чрез изучаването на български език и литература в началното училище.
 18. Представят се компетентно основните дидактически измерения на прехода от държавни образователни изисквания към държавни образователни стандарти, като се поставят акценти върху новите законови изисквания, които да улеснят еднозначното разбиране и употребата на понятието „образователен стандарт“, на възникналите въпроси и противоречия, на значимите структурни различия между двата документа, които авторката много точно характеризира.
 19. Докторантката долавя точно днешната ориентация към изграждане на компетентности като нова задача пред българското образование, зададена чрез стандарта, определящ учебното съдържание. Свързва го със стремежа да се търси проекцията на знанията, уменията и отношенията върху способността на личността да ги използва на нивото на познавателния си опит и да ги прилага в различни ситуации.
 20. Рангелова определя съвършено правилно целенасочената работа за формиране на определена компетентност като необходимо условие за постигане на съвременните ключови компетентности.
 21. Умело, чрез много добра аргументация авторката насочва към важния проблем, че заложената в закона ориентация към компетентности задава нова парадигма в обучението, но концепцията за свързване на резултатите, процесите за тяхното постигане и условията за функциониране чрез държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка остава практически неосъществена и отново поставя на дневен ред въпроса за необходимостта от оптимизирането му, който тя разрешава успешно в разработката си.
 22. Рангелова много точно характеризира създаването на качествени образователни изисквания към учебното съдържание като продължителен и непрекъснат процес. Тя е наясно с неговите измерения – започва от прилагането на подходяща система за контрол и оценяване и планираните очаквани резултати от обучението, а впоследствие става превръщане на оценката им в значим фактор за цялостното управление на качеството на образователния продукт.
 23. На точното място се поставят основни акценти в технологията на външното оценяване в IV клас, като авторката определя ясно с каква цел, кога и как се провежда, каква е спецификата конкретно на външното оценяване по български език и литература. Обръща се специално внимание на подбора на тестовите задачи, съобразно изискванията на тестологията, на критериите за оценяване и определяне на екипите от специалисти в областта на теорията и практиката, които оценяват резултатите. Определени са вярно и съответните технологични етапи на външното оценяване.
 24. Авторката пояснява, че получените данни се използват не само за идентифициране на областите за усъвършенстване на училищно, но и на регионално и национално равнище. Те се използват и за подобряването на прилаганите образователни политики, включително на държавните образователни изисквания за учебното съдържание. Дава се възможност и за

- сравняване постиженията на българските ученици по европейските и световните критерии за качествено образование, задавани чрез методологиите на международните изследвания.
25. Важно място заема представеното отношение между образователните изисквания за учебното съдържание и външното оценяване. От една страна са представени някои важни дидактически аспекти на отношението между образователни изисквания за учебното съдържание и националното външно оценяване (дидактическото отношение между преподаване и учене; измеренията на държавните образователни изисквания за учебно съдържание; трансферирането на националните цели до ученика предимно чрез определените с държавния образователен стандарт изисквания за резултатите от обучението; трансфера на целите, реализирани от учителя; някои общи изисквания, които са съществени за интерпретацията на резултатите от обучението), а от друга страна са анализирани доцимولوجичните аспекти на отношението между държавните образователни изисквания за учебното съдържание и външното оценяване в IV клас (постижимостта на държавните образователни изисквания за учебното съдържание; различните прояви на усвоените знания и различните подходи за проверката им, като репродуктивност, продуктивност и творческо прилагане на знанията и уменията; функциите на националното външно оценяване; ролята на външното оценяване за разкриване на нови перспективи за използването му с цел валидиране на компетентностите от общообразователната подготовка за началния етап на основното образование; съотнасянето не само на целите и резултатите, но и на очакваните резултати, определени с държавните образователни изисквания и с учебните програми).
 26. Важно място, съобразно целта на дисертационния труд, се отрежда на адаптирания от докторантката модел за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание за началния етап на основното образование. Той е представен много подробно с описание на отделните му компоненти.
 27. Обосновката на модела е конструирана на основата на: очертаното от авторката разминаване между очакваните резултати от обучението, определени с държавните образователни изисквания за началния етап на основно образование и констатираните с националното външно оценяване в края на IV клас и други причини, едната от които е свързана с начина на декомпозирането на учебното съдържание в учебните програми за съответните класове; необходимостта да бъде създаден адаптиран модел, подходящ за условията на българската образователна система, който може да се базира на доказано ефективността си “подравняване” на оценките за държавните образователни изисквания и на учебните програми, с резултатите от националното външно оценяване.
 28. Целта на модела е да адаптира доказали ефективността си критерии за привеждане в съответствие на различните елементи, с които се определят изискванията към учебното съдържание, и да предложи оценъчна процедура, адекватна на условията в българската образователна система.
 29. Основните принципи са определени по посока на зависимостите на дейностите за оценяване на държавните образователни изисквания; необходимостта от перманентен системен анализ, елемент на който са идеите за оптимизиране; предвиждане на възможностите за усъвършенстване и доразвиване.
 30. Определени са по целесъобразност в подходящ ред и предпоставеност 5 фази на процеса, които се реализират в строго определена хронологична и логическа последователност.
 31. В рамките на параграфа за създадения модел се включва и структура и съдържание на процеса за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание за началния етап на основно образование. Основателно се прави съпоставка между модела за оптимизиране на българските държавни образователни изисквания за учебното съдържание с технологичния модел за създаването им и включва технологичните етапи: подготвителен и разработващ. Основните технологични стъпки в модела за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание се свързват с анализ и оценки на съществуващите изисквания към очакваните резултати от обучението и предполагат подравняване на оценки по общоприети критерии.

32. Уместно в модела се включват известни в световната практика специфични критерии за подравняване на съдържанието между държавните образователни изисквания за учебното съдържание и оценката им: категориално съгласуване; дълбочина и последователност на знанията; обхват на познанията; баланс на представяне.
33. Моделът за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основно образование заимства част от описаните критерии и стъпки за “подравняване”, като ги адаптира по отношение на обектите и инструментите за привеждане в съответствие.
34. Технологичният модел за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основно образование включва подредени по целесъобразен начин и логически взаимосвързани етапи.
35. Самата авторка подчертава, че най-същественят и иновативен етап в този технологичен модел е подравняването на оценките, което включва поредица от последователно изпълнявани дейности.
37. Важен приоритет на предложения модел е, че предвижда редица положителни ефекти, които докторантката определя точно.
Най-големият ефект на приравнената оценка според Рангелова е изясняване на пътя за оптимизиране на съответните държавни образователни изисквания за учебното съдържание.
38. Моделът е онагледен по подходящ начин. Дава представа за отделните компоненти и връзката между тях, както и за процеса на привеждане в съответствие, координиране на процеса за подравняване на оценката и определените критерии. Много ценно е и включването на изводи и предложения, основани на оценката в рамките на процеса на оптимизиране на ДОИ за учебното съдържание.

III. По технологичния механизъм за провеждане на теоретико-експериментално изследване и умението за анализ:

1. Проведеното от докторант Рени Рангелова мащабно теоретико-емпирично проучване и използването на подходящи методи на изследване за неговото осъществяване, показва наличието на компетентности за планиране и провеждане на едно цялостно изследване.
2. Налице е пълно обхващане на проблематиката чрез много добре очертана предпоставеност и динамика на проблема.
3. Гарантирана е обективност, надеждност и точност на изследването чрез използването на авторитетни автори, различни авторски подходи, коректно измерване на резултатите от проведеното емпирично проучване, включително чрез статистически методи.
4. Докторантката показва умения за конструиране и провеждане на богато емпирично изследване относно внедряване на заложените идеи за създаването на модел за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основната образователна степен.
5. Демонстрирано е умение за откриване на проблемите и осъществяване на логическа връзка между тях, съпоставяне на авторски подходи, очертаване на дефицитите в изследването, изразяване на собствена авторска позиция със съответни аргументи, синтезиране на целесъобразни обобщения.
6. Верифицирането на модела за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература в началния образователен етап се представя чрез: процедури за анализ и оценка на държавните образователни изисквания за учебното съдържание; съотнасяне на оценките за държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основно образование; съотнасяне на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература с учебните програми по български език за I - IV клас; заключения и препоръки за усъвършенстване на работата по създаване на процедури за подравняване на оценките за държавните образователни изисквания за учебното съдържание по учебния предмет; идеи за оптимизиране на държавните образователни

изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основното образование (трета глава).

7. Налице е коректно очертаване спецификата на емпиричното изследване. Добро впечатление прави изборът на екипа за оценяване – задачите за анализ и оценка се изпълняват от 16 експерти. Обхванати са достатъчен брой и групи изследвани лица, с гарантирана репрезентативност на извадката. Направен е компетентен количествен и качествен анализ на резултатите: с необходимото таблично и графично представяне на емпиричните данни, търсенето на причинно-следствените връзки, използването на математико-статистически методи на изследване, целесъобразни обобщения и изводи.
8. Осигурено е важно условие за коректността на оценката чрез екипната работа за запознаване с процеса на подравняване и индивидуалното изпълнение на възложената задача. Начинът за представяне на оценката е съобразен със спецификата на критерия за подравняване.
9. За целите на верификацията на предложения модел е използвана специална процедура за съотнасяне на оценките по определените критерии. Показателен факт е, че качеството на крайната оценка за привеждане в съответствие се гарантира от обща оценка от оценките по всеки от критериите, изразена с качествен и количествен показател. За целта се използва общоприетата тристепенна скала за оценка на съответствието между оценяваните компоненти.
10. Важен момент в процедурата за подравняване на оценките за държавните образователни изисквания за учебното съдържание е преценката за категориалното съвпадение между инструмента за оценка и държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основно образование. Според спецификацията на теста за външно оценяване по български език и литература в IV клас проверяваният обем на учебно съдържание е съобразен с възрастовите особености на учениците и с времетраенето на изпитването.
11. Добро впечатление прави, че подборът на тестовете е направен според критериите за „важност” и „честота” на учебното съдържание, изучавано в началния етап на основното образование. Съдържателните области са подбрани така, че да може да се обхванат по-малко задачи с по-голям образователен потенциал. Чрез спецификацията на теста за национално външно оценяване в IV клас е планирано съответствие на тестовите задачи с държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература.
12. В отговор на въпроса дали използваният тест за установяване постижимостта на държавните образователни изисквания по български език за началния образователен етап измерва конкретните очаквани резултати, се разглеждат определени психометрични характеристики на конкретния тест по български език и литература, използван за външното оценяване в IV клас през 2013 година: надеждност на теста - Алфа на Кронбах; стандартна грешка на Алфа; стандартна грешка на измерването; стандартното отклонение; среден тестов бал; максимален тестов бал; средна трудност. Изчислени са още средният тестов бал, модата, медианата. Използването на математико-статистически методи в голяма степен гарантира обективност и точност на изследването.
13. Присъства количествен и качествен анализ на резултатите още по честота на отговорите по критериите от диктовката, по пол, майчин език в семейството, резултати по региони. Направена е оценка за категориална съгласуваност на тестовите задачи и спецификацията на теста за външно оценяване в IV клас.
14. Налице е проверка дали тестовите задачи са съотносими с очакваните резултати от обучението, определени с държавните образователни изисквания чрез анализа на резултатите от тестовите задачи. Осигурено е разнообразие от типове задачи, което има положителен психологически ефект върху изявата на ученика, дава и по-богата информация за наличието на съвременни умения, които кореспондират с ключовите компетентности. И тъй като те не се включват в държавните образователни изисквания за учебното съдържание, авторката подчертава, че следва да бъдат отправна точка при

- търсене на възможности за актуализиране на определените очаквани резултати от обучението по български език и литература.
15. Направена е и оценка за категориалната съгласуваност на тестовите задачи и държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература чрез таблично и графично представяне на резултатите и богат качествен анализ с умело търсене на причинно-следствените връзки. Обособените изводи доказват компетентностите на авторката по разглеждания проблем.
 16. Направеният сравнителен анализ на получените резултати от тестовете за външно оценяване в IV клас дава надеждна информация относно съотнасянето им с дълбочината на познанията в съответните държавни образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния образователен етап.
 17. Тестовите задачи с избираем отговор, предназначени за проверка на знания, умения и отношения в областта на езиковата компетентност, дават информация за постигането на очакваните резултати от държавните образователни изисквания за началния етап по български език. Съответно, подбраните тестовите задачи с избираем отговор, с които се проверява постигането на литературната компетентност, дават достатъчно информация за постигането на конкретните очаквани резултати, определени с държавните образователни изисквания за началния етап по литература.
 18. Осъществено е и съотнасяне на резултатите за задачите със свободен отговор. Отношението между очакваните и постигнатите резултати показва приемлива дълбочина на знанията. И тук проличават възможностите на Рангелова да прави количествен и качествен анализ, да обобщава и категоризира данните и да очертава адекватни изводи и препоръки.
 19. Налице е оценка за съгласуваност на дълбочината на познанието на постигнатите държавни образователни изисквания по български език и литература за началния етап, както и за дълбочина на познанието в ядрата на учебното съдържание. Авторката прави извод, че оценката за дълбочината на познанието показва наличие на необходимост от оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основно образование с цел прецизиране на изискванията.
 20. Направена е оценка за обхвата на познанията в държавните образователни изисквания според резултатите от външното оценяване по български език и литература в IV клас. Представено е и развитието на инструмента за външно оценяване, като се отчита необходимостта от сравнимост на получените данни и от балансиране на броя на задачите с избираем и със свободен отговор.
 21. Представено е съотнасянето на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература с тестовите задачи за проверка: съотнасянето на езиковите и литературните задачи. В таблична форма е представена оценка на обхвата на познанието в тестовите задачи, както и оценка за обхвата на познанието в ядрата на учебното съдържание. Авторката стига до важния извод, че очакваните резултати за края на началния етап са проверявани твърде фрагментарно, а голяма част от тях изобщо не са проверявани.
 22. Рангелова оценява баланса на представяне на очакваните резултати от държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап, като прави съотнасяне на проверените и непроверените държавните образователни изисквания по български език и по литература. Много точно очертава някои от възможните причини за неизмеримостта на знанията, уменията и отношенията от държавните образователни изисквания по български език и литература за началния етап на основното образование. От получените резултати стига до извода за неприемлив баланс и необходимост от преосмисляне на подхода за изграждане на съдържателните ядра.
 23. Важно място се отрежда на подравнена оценка за държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за начален етап. Авторката е категорична, че наличните данни от националното външно оценяване в IV клас съдържат информация, която може да бъде използвана за допълване на оценката с критерии за

диапазона на познание и за структурата на знанията. Резултатите могат да бъдат взети предвид при оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за начален етап на основно образование.

24. Представено е подобяващо и съответствието на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език с учебните програми за I-IV клас. За целта е направено анкетиране на учители. Анализът на резултатите от проведената анкета е базиран на информацията, събрана чрез анкетни карти от общо 125 учители от различни по вид училища и от различни региони. Чрез включените в първата част на анкетата въпроси се идентифицира разбирането на учителите за ролята на този документ в процеса на планиране, на преподаване и на оценяване на ученическите постижения. Авторката прави редица констатации, обобщения и изводи. Тя смята, че експертната оценка на учителите за взаимовръзката на държавните образователни изисквания по български език и литература за начален етап и съответните учебни програми допълва извода за необходимо преосмисляне на формулировките им и дори на цялостната концепция за учебния предмет.
25. Много важни са заключенията и препоръките за усъвършенстване на процедурите и на адаптираните критерии за съотнасяне на оценките за държавните образователни изисквания за учебното съдържание по учебния предмет български език и литература. На основата на богатото емпирично изследване докторантката прави адекватен извод, че оценката на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература потвърждават хипотезата за необходимостта от оптимизирането им с цел постигане на по-голямо съвпадение между предварително определените цели и действително постигнатите резултати на изхода на началния образователен етап.
26. Много точна е и констатацията на авторката, че направената оценка на отношението между държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап и външното оценяване дава представа за съответствието на целите на външното оценяване с определените очаквани резултати от обучението по български език и литература.
27. В рамките на богатата изследователска програма е доказана издигнатата хипотеза на изследването.
28. Изясняването на основните взаимовръзки и взаимоотношения между държавните образователни изисквания по български език и литература и националното външно оценяване в IV клас разкрива възможности за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание в две основни посоки: структура и съдържание.
29. Докторантката предлага ценни идеи за по-нататъшното усъвършенстване на предложения модел, които могат да послужат за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основното образование. Те са богати, приемливи, доказуеми чрез проведеното теоретико-емпирично изследване и наистина могат да послужат като отправна точка за преосмисляне на философията на рамковия документ.
30. В заключението на труда се правят целесъобразни обобщения най-вече относно значимостта на разгърнатите идеи и осигуряването на условия за преодоляване на слабостите на българската образователна система.

III. По стила и езика на разработката:

1. Авторката владее научния стил на писане относно структурирането на дисертационния труд, адекватността между теоретичната и емпиричната част, логическата взаимовръзка между отделните глави и параграфи, обособяването на изводи в края на всяка глава.
 2. Езикът на разработката е четивен, ясен и граматически правилен.
 3. Включени са достатъчен брой литературни източници – на кирилица, латиница и интернет позиции.
 4. Налице е богата нагледност при представянето на идеите чрез схеми, фигури, таблици и графики.
- В. Научните приноси** в дисертационния труд имат теоретичен и практико-приложен характер. Те са в пълна адекватност със съдържанието на труда. Отговарят на проведеното

изследване, поради което изцяло ги приемам. Смятам, че най-съществените от тях се отнасят до:

1. Теоретични приноси:

- Обогащането на теорията за моделите за образователни стандарти на учебното съдържание: по териториален принцип (Америка, Европа, Азия); на основата на резултатите от международното изследване PISA; относно различните разбираня за структурата, съдържанието и ролята на стандартите чрез всеобхватното им анализиране.
- Внедряването на основополагащата идея, че отварянето ни към световния опит не следва да е насочено към отричане на утвърдения български образователен модел, а към запазване на неговата уникалност, изразена в балансираното съчетаване на националните традиции и световните образователни тенденции.
- **Изграждането на теоретичната рамка на модел с редица положителни ефекти за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература в началния етап на основната образователна степен и преосмисляне на философията на рамковия документ.**
- Адаптирането на основни критерии и процедури за оценка на съответствието между държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основното образование и тестовете за национално външно оценяване в IV клас.

2. Практико-приложни приноси:

- Анализираните данни от националното външно оценяване в IV клас съдържат информация, която може да бъде използвана за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за начален етап на основно образование.
- **Верифицирането на модела за оптимизиране на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература в началния образователен етап дава възможност да се докаже ролята му като значим фактор за оптимизиране на структурата и съдържанието на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основното образование чрез:**
 - процедури за анализ и оценка на държавните образователни изисквания за учебното съдържание;
 - съотнасяне на оценките за държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература за началния етап на основно образование;
 - съотнасяне на държавните образователни изисквания за учебното съдържание по български език и литература с учебните програми по български език за I - IV клас;
 - заключения и препоръки за усъвършенстване на работата по създаване на процедури за подравняване на оценките за държавните образователни изисквания за учебното съдържание по учебния предмет.
- Изясняването на основните взаимовръзки и взаимоотношения между държавните образователни изисквания по български език и литература и националното външно оценяване в IV клас (очертане на взаимоотношението между стандартите и оценките) разкрива възможности за усъвършенстване на българската образователна система и преодоляване на нейните слабости.

Авторефератът е в съответствие с текста в дисертационния труд. Посочените публикации на автора по темата (5 статии, от които 4 в централния печат и 1 в научен сборник) са ценни по съдържание и достатъчни на брой за изследвания от този род.

Б. Препоръки и бележки:

1. Целесъобразно е методите за цялостното теоретико-емпирично изследване да бъдат представени в увода на дисертационния труд в рамките на цялостната методика на изследване (методологическа основа, методи на изследване, етапи на изследване, научни инструментариуми).

2. При дидактическата интерпретация на процеса на обучение би следвало да се посочат и двете му иманентни характеристики: връзката между преподаването и ученето (определена в труда) и връзката между процесуалната и съдържателната страна, още повече, че именно съдържателната страна на обучението заема важно място в дисертацията.
3. В заключението на труда би могло да бъдат обособени някои по-обща изводи от теоретичната и емпиричната част на труда, препоръки и перспективи за цялостното изследване, въпреки че авторката в конкретен план е формулирала много такива към отделните глави и параграфи.
4. Препоръчвам на Рени Рангелова, на основата на богатия дисертационен труд, да разработи монография и методическо указание по изследвания проблем.

В. Въпрос:

Какъв е пътят, поетапно очертан, за преодоляване слабостите на българската образователна система?

Г. Заключение:

Представеният дисертационен труд, разработен от Рени Илиева Рангелова, отговаря на изискванията, които се предявяват към разработки за придобиването на образователната и научна степен „доктор“.

Демонстрирани са високи компетентности за откриване на дисертабилен проблем и неговото успешно разработване чрез мащабно теоретико-емпирично изследване и адекватен инструментариум.

На основата на очертаните достойнства на труда, компетентностите и приносите на автора, давам с убеденост положителна оценка на Рени Илиева Рангелова за придобиването на образователната и научна степен „доктор“.

22.07.2017 г.

Автор на становището: проф. д.п.н. Добринка Годорина